

УДК 616.98:578.828]:070(477)

Семигіна Т. В., Зубець І. В., Грига І. М.

ВІЛ/СНІД НА СТОРІНКАХ УКРАЇНСЬКИХ ГАЗЕТ І ЖУРНАЛІВ: СОЦІАЛЬНИЙ АСПЕКТ ПРОБЛЕМИ

З'ясування того, яким чином подається ВІЛ/СНІД у мас-медіа, дає змогу оцінити як суспільну думку щодо цього питання, так і наскільки в публічному дискурсі поширена практика висвітлення моделей безпечної поведінки, що могло б вплинути на зменшення рівня поширеності захворювання. Ця стаття розглядає особливості висвітлення теми ВІЛ/СНІДу на сторінках найпопулярніших друкованих ЗМІ України, презентує результати відповідного дослідження.

Газетний дискурс і проблема стигматизації людей, які живуть із ВІЛ/СНІДом

Вивчення соціальних проблем і потреб ВІЛ-позитивних людей в Україні [1] свідчить про вкрай високий рівень стигматизації та інституційної дискримінації ВІЛ-позитивних та хворих на СНІД людей. Нагадаємо, що стигма трактується як характерна особливість людини, яка «значно дискредитує» її в очах людей, які її оточують. Стигматизація - це упереджене, негативне ставлення до окремої людини чи групи людей, пов'язане з наявністю у неї/них якихось особливих властивостей чи ознак. Вона проявляється більшою мірою опосередковано через поширення в суспільстві негативного ставлення, що пізніше призводить до дискримінації, як прямого порушення прав [2].

Стигма має багато негативних наслідків, наприклад, заперечення людьми своєї хвороби [3] або намагання приховати її від знайомих чи сім'ї [4]. Незалежно від того, чи знають близькі ВІЛ-позитивної людини про її статус, людина, скоріше за все, приховуватиме свій діагноз на місці роботи чи навчання. Страх відчуження може стати причиною того, що ВІЛ-позитивні люди не звертатимуться за допомогою до установ з охорони здоров'я і не пройдуть курс лікування [5; 6]. Багато людей не знають, що у них є ВІЛ-інфекція, бояться пройти тестування через стигму, яка існує щодо ВІЛ-позитивних людей [7]. Стигма і дискримінація, пов'язані з ВІЛ-інфекцією, створюють суттєвий бар'єр для ефективної боротьби з ВІЛ/СНІДом [8]. У масштабі держави стигматизація і дискримінація призводять

до втрати контролю над поширенням епідемії через побоювання людей, що стане відомо про їх причетність до проблеми і їх зарахують до стигматизованої групи [9; 10].

Стигматизація і дискримінація, пов'язані з ВІЛ/СНІД, мають багато інших наслідків. Зокрема, вони дуже впливають на самосвідомість людей з ВІЛ/СНІД, викликаючи у них депресію, занижену самооцінку і відчай. Це ще називають інтернальною стигматизацією («самостигматизацією») або «внутрішньою стигматизацією», оскільки це зачіпає почуття власної гідності людини або групи людей. Проявом внутрішньої стигми науковці [11] вважають відчуття власної неповноцінності, ненависті до себе, спроби довести свою перевагу перед представниками стигматизованої групи, нездатність будувати відносини з людьми поза чи всередині власної групи, відчуття безпорадності, відсутності контролю над ситуацією. Це все спричиняє розвиток депресії у ВІЛ-позитивних людей. Дослідження [12] доводять, що депресія є імунодепресантом, погіршує стан здоров'я і знижує якість життя.

Ще у середині 90-х рр. ХХ ст. дослідники з'ясували, що страх перед ВІЛ/СНІДом має дві причини: по-перше, це пов'язано з високою летальністю хвороби, по-друге, з тим, що вірусності здебільшого належать до маргінальних груп суспільства [13].

Виділяють такі чинники, що сприяють стигматизації людей, які живуть з ВІЛ/СНІД: часто вважається, що ВІЛ-позитивні люди є відповідальними за свою інфекцію; існують деякі релігійні чи моральні переконання, через які де-

які люди вважають, що ВІЛ/СНІД - це результат моральної помилки (такої як проміскуїтет чи «девіантний секс»), яка має бути покарана. ВІЛ-позитивних людей можуть остерігатися через страх перед інфекцією та відразу до стилю їхнього життя (дійсного чи приписаного) [14]. У більшості країн СНІД спочатку сприймався як «хвороба аутсайдерів», привезена чужоземцями. Це веде до расизму, породжує ксенофобію. Людей з ВІЛ/СНІД, які належать до етнічних меншин або проявляють гомосексуальну поведінку, розглядають скоріше як такі, що самі спричинили своє нещастя, ніж такі, що страждають від маргіналізації та нерівності [15].

Ці стереотипи не існують самі по собі. Вони зазвичай «надбудовуються» над уже наявними страхами й упередженнями і пов'язані з соціальним походженням, статтю, сексуальною орієнтацією і расою, доступом до влади; вони часто переростають у нетолерантність, сексизм і расизм. Стигма і дискримінація, пов'язані з ВІЛ/СНІД, переростають і/або підсилюють вже існуючі стереотипи і нерівності - нерівності, що роблять жінок нижчими за чоловіків, нерівності, що заперечують права працівників секс-бізнесу, нерівності, пов'язані з вживанням наркотиків, нерівності у зв'язку з сексуальною орієнтацією і нерівності між расами [16; 17].

На стигматизацію і дискримінацію впливають і недостатнє розуміння хвороби, міфи про шляхи передачі, упередження. Упереджене ставлення частково є наслідком неправильної поінформованості громадськості про ВІЛ/СНІД [18], у чому провідну роль відіграють засоби масової інформації, які часто дають безвідповідальні повідомлення про епідемію ВІЛ/СНІД [19].

Отже, судячи з вищезазначеного, питання дискримінації і стигматизації є однією з найважливіших і найпоширеніших проблем, з якою стикаються ВІЛ-позитивні та хворі на СНІД люди. Це є не лише психологічною проблемою, вона має і соціальні, і медичні наслідки. Дослідники виділяють приховану та відкриту дискримінацію; розглядають таке поняття як «самостигматизація».

Виділяють дві причини дискримінації та стигматизації людей, які живуть з ВІЛ/СНІД: висока летальність хвороби та належність вірусносіїв здебільшого до маргінальних груп суспільства. Низький рівень поінформованості населення про хворобу, наявність суспільних стереотипів та «міфів» відіграють при цьому не останню роль. А на створення, відтворення, поширення чи, навпаки, розвінчання цих «міфів» безпосередньо впливають засоби масової інформації.

На жаль, журналісти - українські чи інші - часто не усвідомлюють своєї ролі у творенні соціальної стигми, зміцненні шаблонного сприй-

няття тієї чи іншої соціальної проблеми, не відчувають етичних тонкощів змалювання життя тих, хто й без того опинився в складній життєвій ситуації.

Тривалий час у засобах масової інформації СНІД асоціювався зі «злом», його носії - з «групами ризику», які протиставлялися «нормальним людям» [20]. Подана ЗМІ інформація про ВІЛ/СНІД здебільшого була заснована на мотиві страху і мала свідомо негативний характер. Метою журналістів було налякати молодь і попередити небезпечні експерименти, поставивши бар'єр ВІЛ/СНІД. Дотепер повідомлення в ЗМІ як свою цільову аудиторію бачили гетеросексуальну людину із низькими чи середніми статками, яка не вживає наркотиків, приховує випадкові стосунки, якщо такі є, слов'янського походження, проживає в місті. Представникам більшості груп підвищеного ризику інфікування ВІЛ, таким як жінки, які надають послуги за плату, людям, які мають багато випадкових сексуальних партнерів, батькам споживачів наркотиків або гомосексуальним людям, важко ідентифікувати себе з вищеописаним середньостатистичним образом. 2001-2004 рр. відзначились тренінгами для журналістів з адекватного висвітлення проблеми. Було проведено конкурси журналістських робіт, що суттєво підняло престиж коректного висвітлення означених проблем в ЗМІ. 2001-2004 рр. - перші медіа-кампанії з поширенням інформації щодо шляхів передачі ВІЛ та ідей солідарності із ЛЖВ, активізація інформаційної роботи до особливих подій, таких як День пам'яті людей, померлих від СНІД та Всесвітній день боротьби зі СНІД. 2004 - рік широкомасштабних кампаній з активним залученням інструментів соціальної реклами [21].

Незважаючи на активні дії останніх років, повідомлення ЗМІ все ще відображають реальність поверхово. Часто не дотримується професійна етика: іноді публікуються реальні імена та дослівні життєві історії ВІЛ-позитивних персонажів. Спостерігається постійне згадування ВІЛ/СНІДу поруч з наркоманією та алкоголізмом, що може закріплювати у громадській думці, й без того вороже налаштованій до проблем ВІЛ/СНІДу, негативні характеристики, які відбиваються на ставленні до хворих та інфікованих [22]. Висвітлення ВІЛ/СНІД у ЗМІ і на телебаченні як «жіночої хвороби», «хвороби аутсайдерів» або «чуми для гомосексуалістів», також породжує пов'язані з ВІЛ/СНІДом стигму і дискримінацію і посилює ці стереотипи і переконання. Тобто медіа відображають всі ті міфи і стереотипи, які існують навколо теми ВІЛ/СНІД.

Можна зазначити, що причиною негативного ставлення українців до ВІЛ-позитивних та хво-

рих на СНІД людей є міфи або неправильні уявлення про ВІЛ/СНІД, поширені серед населення країни, про що свідчать вищезгадані дослідження. Побуває багато міфів і стереотипів щодо шляхів передачі інфекції, засобів профілактики, можливостей тестування тощо. Міфи, в свою чергу, породжують стигматизацію, що призводить до дискримінації ВІЛ-позитивних та хворих на СНІД людей. Отже, громадська думка в Україні щодо людей з ВІЛ/СНІДом сприяє їх стигматизації. Оскільки основним джерелом інформації щодо ВІЛ/СНІД є засоби масової інформації, можна сказати, що саме вони відіграють вирішальну роль при формуванні у суспільства ставлення до людей, які живуть з ВІЛ/СНІД.

У цій статті подано результати цього всеукраїнського моніторингу друкованих ЗМІ щодо частоти і якості висвітлення ними теми ВІЛ/СНІД.

Організація моніторингу ЗМІ

Навесні 2005 р. громадська організація «Соціум-XXI» за участі Школи соціальної роботи ім. В. І. Полтавця Національного університету «Кієво-Могилянська академія» за підтримки Міжнародного Альянсу з ВІЛ/СНІД в Україні у рамках проекту «Вивчення медіа-іміджів ВІЛ/СНІДу в Україні» провели моніторинг архівів друкованих ЗМІ за 2004 р. До дослідницької групи проекту входили: Тетяна Семигіна (керівник групи), Анна Афіногенова, Дарина Богдан, Ольга Войнаровська, Ірина Зубець, Людмила Копач, Юрій Савельєв, Світлана Філь, Алла Бойко.

Метою дослідження було з'ясувати газетний і журнальний дискурс стосовно проблем ВІЛ/СНІДу в Україні. Воно спиралося на застосування контент- і дискурс-аналізу публікацій. Додатковим методом було опитування київських журналістів.

Дослідницькою групою проекту було переглянуто архіви за 2004 р. **121 видання** (96 регіональних і 25 всеукраїнських) і виявлено **1322 публікації**, з них: 887 публікацій (67,1 %) - у регіональних (79,3 % вибірки); 435 публікацій (32,9 %) розміщено у всеукраїнських виданнях (20,7 % вибірки). Регіональний розподіл публікацій свідчить, що найчастіше до теми ВІЛ/СНІДу звертаються журналісти Донецької, Дніпропетровської, Київської областей, Автономної Республіки Крим, Запорізької, Львівської та Луганської областей. Водночас найменше публікацій було виявлено у ЗМІ Кіровоградської, Полтавської, Чернігівської та Сумської областей. Загалом, у більшості областей Північного і Центрального регіонів журналісти ігнорують тему ВІЛ/СНІДу. Не дуже «популярною» тема ВІЛ/СНІДу є й у Західному регіоні.

Ключові теми публікацій і стереотипи щодо ВІЛ/СНІД

Серед знайдених публікацій, де згадувався ВІЛ/СНІД, лідирують статті за домінуючою соціальною (42,4 %) та медичною (28,1 %) тематикою матеріалу. Публікації на соціальну тематику присвячені питанням дискримінації людей, які живуть з ВІЛ, зв'язку між ВІЛ та наркотиками, секс-бізнесом, міграцією, бідністю тощо, створення соціальних служб для ВІЛ-позитивних, запровадження програм зменшення шкоди, суспільних цінностей, благодійності, соціально незахищених дітей, здорового способу життя тощо [див. рис. 1].

Як свідчать дані кількісного аналізу, найчастіше у публікаціях висвітлюються такі аспекти ВІЛ/СНІД, як шляхи передачі ВІЛ (16,7 %) та лікування ВІЛ/СНІД (13,2 %). Щодо тематичних маркерів (згадувань) ВІЛ/СНІД у статтях, то це такі питання, як профілактика (11,3 %), ліки та

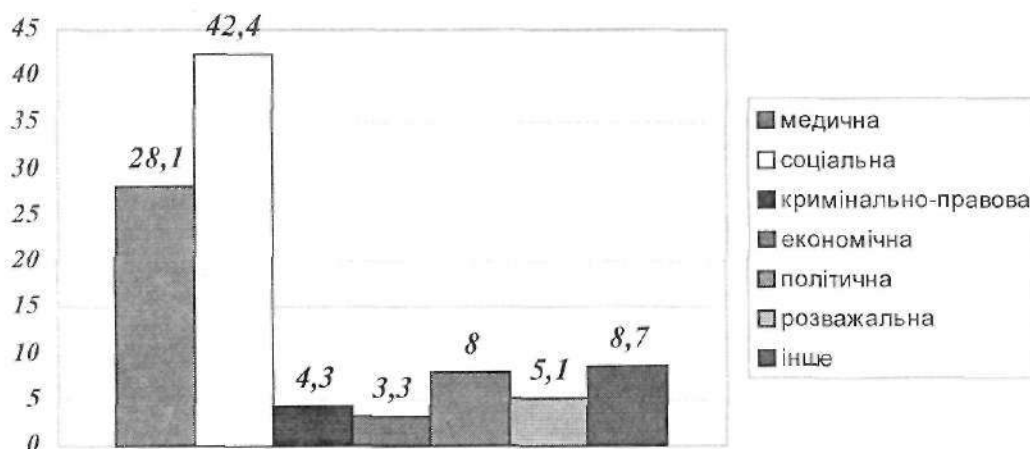

Рис. 1. Розподіл публікацій за тематикою

лікування (10,7 %), наркотики (10,1 %), епідеміологічні дані (9,9 %) тощо.

Тематичний маркер «наркотики і ВІЛ/СНІД» посідає в публікаціях на тему ВІЛ/СНІД одне з перших місць (10,9 %). Найпопулярнішою ця тема є у газетах Східного регіону.

Звичайно, висвітлення теми ВІЛ/СНІД у контексті наркоманії відтворює стереотип «ВІЛ/СНІД - хвороба наркоманів». Про те, що цей стереотип все ще залишається найпоширенішим, свідчать і результати кількісного аналізу - він відтворюється у 8,9 % публікацій.

Водночас у окремих областях на перше місце виходить стереотип «ВІЛ/СНІД - це кара за непристойну, розбещену поведінку» (6,4 %). До таких областей, зокрема, належать: Закарпатська (15,4 %), Івано-Франківська (15 %), Луганська (7,4 %). Таким чином, можна простежити тенденцію частого вживання цього стереотипу в областях західного регіону, що може бути пов'язано з більш традиційними, усталеними та поширеними релігійними та сімейними нормами цього регіону.

Порівняно багато регіональних публікацій згадують тему «лікування і ВІЛ/СНІД», переважно в контексті наявності чи відсутності лікування від СНІДу та антиретровірусної терапії (АРВ) (2,9 %). Однак суть терапії при цьому не розкривається повністю: зазначається, що існують такі препарати, вживання яких продовжує життя ВІЛ-позитивним людям або ж дає можливість матері народити здорову дитину, що зустрічається ще частіше, проте немає інформації про власне особливості прийому цих ліків.

Така позиція висвітлення теми лікування, а саме - відсутність пояснення сутності АРВ-терапії, її особливостей та відмінностей від лікування може створити новий стереотип, що ВІЛ/СНІД - виліковна хвороба, тому можна не змінювати ризиковану поведінку, не берегтися. Тема вартості ліків, АРВ-терапії згадується у публікаціях настільки часто, що це може створювати імідж ВІЛ/СНІД як дорогої хвороби. У статтях навіть не завжди відтворюється справжня вартість АРВ.

Щодо Східного регіону, особливо Дніпропетровської області, то тут популярною є ідея винайдення ліків, які варіюють від аналогів АРВ-терапії до помідорів, гелю, берези, мила тощо. Також появу таких повідомлень можна пояснити певною їх сенсаційністю, яка є одним із критеріїв для матеріалів, що подають журналісти.

Поширеним можна вважати також стереотип «ВІЛ і СНІД - одне і те саме» (4,1 %). Особливо популярним він є у Вінницькій, Полтавській, Рівненській, Черкаській та Чернігівській облас-

тах. Як видно, до цього переліку потрапили області, де ВІЛ/СНІД є мало поширеним порівняно з іншими областями. Таким чином, можна зробити припущення, що журналісти цих областей меншою мірою обізнані з проблемою.

Досить цікавим є також той факт, що у Кіровоградській, Черкаській, Чернівецькій та Чернігівській областях поширеним є стереотип «Хворі на ВІЛ - це приречені люди». Варто відзначити, що жодна з цих областей не належить до пріоритетних з розширення доступу до антиретровірусного лікування. Таким чином, можна припускати, що незнання журналістів про доступне сьогодні в Україні лікування призводить до формування подібних стереотипів.

Цікавою є оцінка журналістами ролі ЗМІ у формуванні стереотипів щодо ВІЛ/СНІДу в українському суспільстві, висловлена в ході інтерв'ю з київськими журналістами. Більшість з них погоджується з тим, що посприяли утворенню «міфів» навколо ВІЛ/СНІД. Хоча деякі респонденти висловлюють таку точку зору, що стереотипи щодо ВІЛ/СНІД не позначаються на поданні цієї теми в ЗМІ, що *«журналісти - люди освічені, і ті, хто пише на цю тему, пишуть правильно... навіть якщо я думаю, що не потрібно подавати руки хворому і не потрібно дитину пускати, я так не напишу»*.

Під час дослідження з'ясували, чи беруть друковані ЗМІ участь у формуванні здорового способу життя та безпечної поведінки. Виходячи з результатів кількісного аналізу, можна зробити висновок, що тему профілактики висвітлено чи не найкраще, проте якісний аналіз свідчить, що це далеко не так, а, можливо, навпаки. Аналіз тематичних маркерів профілактики ВІЛ/СНІД дає можливість стверджувати, що висвітлення цього аспекту - абсолютний «офіціоз», оскільки зазвичай лише зазначається, що прийнято Програму профілактики ВІЛ/СНІД на 2004-2008 рр., або ж автор вказує на необхідність профілактики, або ж описується діяльність певної організації з профілактики, при цьому превалюють загальні судження. Така тенденція характерна для всіх регіонів, а також для всеукраїнських видань. А якщо ще й врахувати той факт, що лише у 8,8 % статей зустрічаються заклики до зміни ризикованої поведінки, то можна сказати, що друковані засоби масової інформації не беруть участі у формуванні практики безпечної поведінки у людей, не надають практичних рекомендацій та порад щодо того, як уникнути ВІЛ-інфікування.

Не є популярним тематичний маркер «права людини і ВІЛ/СНІД»; він зустрічається лише в 2,5 % регіональних статей. Практично немає публікацій, де описуються доступні послуги для людей, які живуть з ВІЛ/СНІД.

Ставлення, що демонструють публікації до людей, які живуть з ВІЛ

Р

Аналіз емоційного навантаження статей, що стосуються ВІЛ/СНІД, дає змогу виокремити певні тенденції щодо висвітлення теми ВІЛ/СНІД. Зокрема, досить значна частка публікацій є нейтральною щодо ВІЛ/СНІД. Однак переважно такі статті є невеликими згадками або епідеміологічними даними, тому тут важко відстежити певне ставлення [див. рис. 2].

Публікації можна умовно поділити на такі групи:

Приховано-дискримінаційні статті. Переважно дискримінаційний контекст таких публікацій спрямований не на самих ВІЛ-позитивних, а на наркозалежних, працівників секс-бізнесу, нелегальних емігрантів. Такі зв'язки присутні в усіх регіонах, однак спрямованість їх різна. Один напрям, найпоширеніший в Україні, - це статті про те, що саме наркозалежні є тими, хто переносить ВІЛ. У частині статей про наркозалежних йдеться про те, що вони можуть заразити ВІЛ невинних дітей, які підбирають у пісочницях шприци.

Традиційно дискримінуючий медіа-імідж ВІЛ/СНІДу як «чуми ХХ ст.» (або вже «чуми ХХІ століття») не здає позицій як у всеукраїнській, так і в регіональній пресі. І проблема тут навіть не в тому, що ВІЛ/СНІД і чума мають різні способи передачі, і не в тому, що ВІЛ-позитивних людей, на відміну від тих, хто захворів чумою, немає сенсу ізолювати, а в тому, що «чума» має глибинний метафоричний зміст. Вона є символом прокляття, Божої кари («чума тебе візьми»), й ця конотація зберігається й донині. Водночас зустрічаються і статті, де автори зазначають, що СНІД і чума мають мало спільного. Можна зробити припущення, що такі статті

з являються після відвідування журналістами тренінгів з написання матеріалів на тему ВІЛ/СНІД.

Статті, що мають приховане або явне залякування щодо ВІЛ/СНІД. Майже всі регіональні та всеукраїнські видання друкують статті, через які поширюється почуття страху серед населення. Також це можуть бути короткі нататки про епідеміологічні дані, які зазвичай називаються «Зростання хвороби жахає», «Жахливі дані». В усіх регіонах ключовими фразами є «страшно», «катастрофічно».

Ще однією темою-«страшилкою» виступив так званий «СНІД-тероризм». Образ ВІЛ-позитивного в ній дуже дискримінаційний, як аморального розлюченого суб'єкта, який має проблеми з психікою та бажає помститися всьому світу. Іншим типом «СНІД-тероризму» є штрикування сідниць жінок голками, зараженими ВІЛ.

Серед залякувальних публікацій варто виділити й такі, які за змістом пропагують підтримку людей, але прихованим посланням є знов-таки страх, який прикривається жалістю та гуманізмом. У всіх регіонах друкуються статті, в яких присутні такі звороти, як «нещасні»), «пожаліймо їх»), «народжені помирати»). Такі штампи й епітети не сприяють формуванню толерантного ставлення до людей, які живуть з ВІЛ/СНІД, адже відомо, що страх перед ВІЛ/СНІД як смертельною і невиліковною хворобою є одним з чинників упередженого ставлення до ВІЛ-позитивних та хворих на СНІД людей.

Статті толерантні. Таких статей є найбільше - 20,5 %. Серед них можна виділити публікації, де розкриваються проблеми дискримінації ВІЛ-інфікованих. До читачів зазвичай доносять гасло «Будемо толерантними»). Однак варто зауважити, що хоч більшість статей містять будь-який заклик, мають толерантний зміст, все одно у статтях завжди можна побачити «страхітливий»

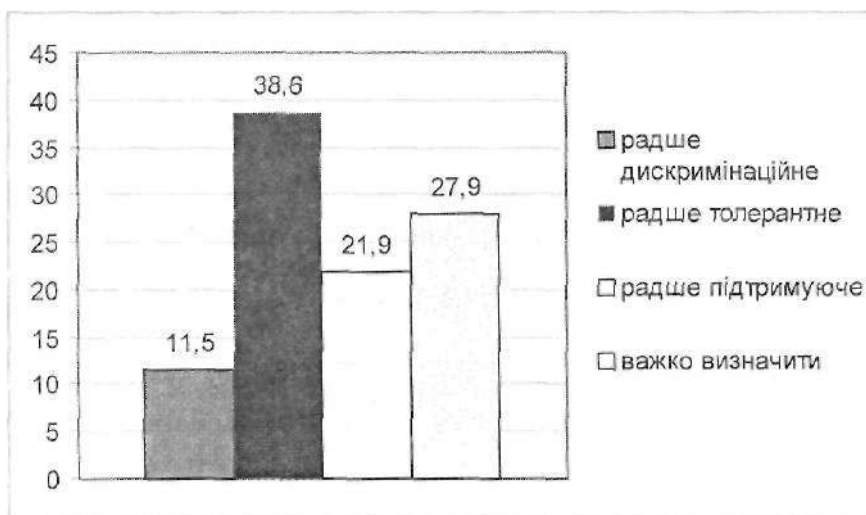

Рис. 2. Ставлення до людей, які живуть з ВІЛ, що його демонструють статті

підтекст, який створюється зворотами типу «чума ХХ ст.», «приречеш», «страшна хвороба».

Порівняно багато статей демонструють толерантне ставлення до ВІЛ-позитивних дітей, часто дітей з будинків-інтернатів. Надається дуже емоційна інформація щодо «невинних дітей», причому частина публікацій є дійсно толерантними та навіть такими, що підтримують. Проте майже скрізь відчувається непряме, але засуджуваче ставлення до батьків.

Чимало статей висвітлюють питання ВІЛ/СНІД в інтерв'ю з фахівцями. Такі статті розвінчують стереотипи щодо зараження ВІЛ, знімають тривожність пересічних читачів. Ці статті є дуже цінними, оскільки джерело інформації зазвичай є авторитетним, а інформація - простою та перевіреною, тобто такою, що справді знімає страх у читачів.

Статті, що підтримують. Таких серед усього загалу 6,1 % - менше, ніж толерантних, але більше, ніж дискримінаційних. Зазвичай такі статті з'являються у виданнях до якогось свята, пов'язаного з датами ВІЛ/СНІД. Такі статті не містять стереотипів, але містять думки ВІЛ-позитивних, історії їхнього життя. Саме у цій категорії є ілюстрації, які не жахають, - групи людей, які посміхаються, зазвичай з плакатами або стрічками.

Впливовим чинником на формування ставлення журналіста до ВІЛ-позитивних людей є його досвід спілкування з такими людьми (наявність такого досвіду, а також враження від спілкування). Цю думку підтвердили в інтерв'ю київські журналісти, більшість з яких мають досвід спілкування з людьми, що живуть з ВІЛ/СНІДом. Спілкування з ВІЛ-інфікованими людьми (за умови позитивного досвіду такого спілкування) допомагає журналістові подолати своє упереджене ставлення до них.

Аргументованість і якість статей

Найаргументованішими матеріалами є ті, в яких тема ВІЛ/СНІДу є основною темою публікацій (таблиця). Але й у них автори повідом-

лень, навіть не усвідомлюючи цього, висвітлюють загальнопоширені міфи та стереотипи про ВІЛ/СНІД, які глибоко укоренилися в суспільну свідомість.

Інтерв'ю з представниками столичних видань свідчать, що журналісти задоволені якістю як власних публікацій на тему ВІЛ/СНІД, так і публікацій видань, у яких працюють. Охоче називають приклади вдалих, на їхню думку, публікацій (хоча двоє з респондентів не змогли пригадати таких публікацій). На думку журналістів, показником якості статті мало б бути подання інформації про ВІЛ-позитивних людей із наведенням їхніх думок. На жаль, дані всеукраїнського моніторингу свідчать про те, що думки ВІЛ-позитивних наведено лише у 4 % публікацій!

Висновки

Проведений моніторинг засвідчив, що питання ВІЛ/СНІД висвітлюються у друкованих ЗМІ усіх регіонів України. Найактивнішими є всеукраїнські газети, а також видання Східного регіону та м. Києва. Однак значна частина публікацій про ВІЛ/СНІД є короткими інформаційними нотатками констатуючого характеру. Водночас відбувається поступовий перехід до розкриття порівняно нових для України аспектів теми ВІЛ/СНІД, зокрема: лікування та АРВ-терапія; тенденції зміни способів передачі ВІЛ; права людини і ВІЛ/СНІД, переважно щодо ВІЛ-позитивних дітей; проблеми дискримінації і стигматизації ВІЛ-позитивних та хворих на СНІД людей.

Важливо, що спостерігається зростання зацікавленості журналістів у соціальних аспектах ВІЛ/СНІДу. Водночас питання профілактики поширення ВІЛ, зміни небезпечної поведінки на безпечну не знайшли належного місця у публікаціях, вони часто зводяться до формальних сентенцій та не розкривають суті й напрямів профілактики ВІЛ/СНІД. Публікації практично не містять закликів до зміни ризикованої поведінки, а також порад та описів конкретних дій для зміни небезпечної поведінки.

Друковані засоби масової інформації відтво-

Таблиця. Аргументованість матеріалу залежно від місця теми ВІЛ

Аргументованість матеріалу	% у тих статтях, де ВІЛ/СНІД - основна тема, від усіх публікацій	% у тих статтях, де ВІЛ/СНІД - допоміжна тема, від усіх публікацій	% у тих статтях, де міститься лише згадка про ВІЛ/СНІД, від усіх публікацій	% від усіх публікацій
Наведено реальні переконливі факти	57,1 %	47,3 %	27,1 %	50,2 %
Загальні судження, недостатність фактів	37,9 %	46,7 %	62,9 %	43,8 %
Неінформованість, хибне тлумачення фактів	5,0 %	6,0 %	10,0%	6,0 %

рюють загальнопоширені суспільні стереотипи щодо теми ВІЛ/СНІД, її іміджу як «дорогої хвороби», «хвороби наркоманів», «кари за розбещену поведінку». Все ще існує імідж ВІЛ/СНІД як «зла», «страшної хвороби», «неминучості», водночас відбувається зменшення використання ілюстрацій залякувального характеру.

Разом з тим важливим висновком з проведеного дослідження можна вважати той, що друковані ЗМІ України беруть участь у формуванні толерантного ставлення до ВІЛ-позитивних та хворих на СНІД дітей, при цьому переважно оминаючи проблеми і потреби ВІЛ-позитивних матерів. Деякі автори у публікаціях наводять заклики підтримувального характеру щодо людей, які живуть з ВІЛ/СНІД, водночас послуговуючись негативно забарвленою лексикою щодо самої проблеми, що, в результаті, не сприяє фор-

муванню толерантного ставлення до ВІЛ-позитивних та хворих на СНІД людей. Водночас значна частина публікацій, у яких порушуються питання дискримінації і стигматизації ВІЛ-позитивних та хворих на СНІД людей, друкується після дат, присвячених Дню солідарності з ВІЛ-позитивними та хворими на СНІД людьми та Дню пам'яті померлих від СНІДу людей, а також після проведення заходів («круглих столів», семінарів, тренінгів), на яких надавалася відповідна інформація. Тобто робота, яка проводиться з журналістами, а саме «круглі столи», семінари, покази фільмів, де надається правдива, адекватна інформація із зазначених тем, дає позитивні результати: статті, написані після таких заходів, відрізняються більш толерантним ставленням до ВІЛ-позитивних людей і кращим розумінням соціальних аспектів проблеми ВІЛ/СНІДу.

1. Марков І., Антоняк С, Гуськов Д. Досвід вивчення соціальних проблем та потреб ВІЛ-інфікованих людей в Україні // Соціальна політика і соціальна робота. - 1997. - № 1 (2). - С. 56-66.
2. Gregory M. H., Capitano J. P., Widaman K. F. HIV-Related Stigma and Knowledge in the United States: Prevalence and Trends, 1991-1999.
3. UNICEF, UNAIDS, WHO Press Release. Major UN study finds alarming lack of knowledge about HIV/AIDS among young people. Available on: <<http://www.unicef.org/newsline/02pr42opportunit.htm>>
4. Україна та ВІЛ/СНІД: Час діяти. Звіт про людський розвиток в Україні / Програма розвитку ООН. - К., 2003.
5. Недзельский Н., Морозова Е. Поддержка людей, живущих с ВИЧ. - М: Инфо-плюс, 2003. - С. 35-39.
6. Вопросы поведения в контексте лечения и помощи ЛЖВ. Основные принципы лечения и помощи людям, живущим с ВИЧ/СПИДом. - ВОЗ/ООН-СПИД. - 2000.
7. Стигма и дискриминация. Стигма и дискриминация представляют собой серьезнейшие препятствия на пути осуществления эффективной профилактики и медицинского ухода в связи с ВИЧ/СПИДом. - Доступный на: <<http://www.aids.ua/hiv aids/popular/stigma.htm>>
8. UNAIDS Press release 2001: Stigma and discrimination fuel AIDS epidemic. - Available on: <http://www.unaids.org/whatsnew/press/eng/pressarc01/Stigma_050901/htm>
9. Stigma and discrimination is the theme for World AIDS day 2003.-Available on: <<http://www.avert.org/aidsstigma.htm>>
10. Herek G. M. Illness, stigma, and AIDS. Psychological aspects of serious illness: Chronic conditions, fatal diseases, and clinical care. - Washington, DC: American Psychological Association, 1990.-P. 103-150.
11. Ibid.
12. СПИД: Научимся жить. - Доступный на: <<http://www.aids.ru>>
13. O'Hare Th., Williams C, Ezoviski A. Fear of AIDS and Homophobia: Implication for Direct Practice and Advocacy // Social Work (Journal of the National Association of Social Workers). - 1996. -№ 1. - P. 51-58.
14. Huber J. T. HIV/AIDS Community Information Service: Experience in serving Both At-Risk and HIV-infected population. - New York and London: The Haworth Press, 1996.
15. Herék G.M., Capitano J. P. AIDS stigma and sexual prejudice // American Behavioral Scientist. - 1999. - № 42. - P. 1126-1143.
16. Морзункий М. Кампанія солідарності с людьми, живущими с ВИЧ/СПИД в СМІ. - «СПИД Фонда Восток-Запад» и Всеукраинской Сети людей, живущих с ВИЧ/СПИД // Наша жизнь. - 2004. - № 2 (6). - С. 4-5.
17. Herék G. M., Capitano J. P. AIDS stigma and sexual prejudice //American Behavioral Scientist. - 1999. - № 42. - P. 1126-1143.
18. Capitano J. P., Herek G. M. AIDS-related stigma and attitudes toward injecting drug users among Black and White Americans //American Behavioral Scientist. - 1999. -№ 42. - P. 1144-1157.
19. Журналистика и ВИЧ: По материалам качественного исследования «Отношение политиков, представителей СМІ и деятелей культуры к проблеме ВИЧ/СПИД в Украине» // Бюлетень «Новости ВИЧ/СПИД». - 2004. - № 2. - С. 13.
20. Семігіна Т. Імідж СНІДу на газетних шпальтах як відзеркалення ставлення суспільства до нової соціальної проблеми / Збірка тез конференції: «Людина, природа, суспільство». - К.: НаУКМА, 1997.-С 172-173.
21. Гейдар Л., Довбах Г. Соціальна реклама та інформування з проблеми ВІЛ/СНІД в Україні: можливості впливу на зміни у поведінкових практиках // Соціальна реклама в Україні: Сучасний стан та перспективи розвитку: Матеріали конференції. - К.: Фоліант, 2004.
22. Кисельова Ю. Представлення результатів дослідження. -9-й рік видання, № 37/332, - 29 вересня 2003 року. - Доступний на: <http://www.ucipr.kiev.ua/modules.php?op_ =modload&name=News&file=article&sid=3421>

T. Semigina, I. Zubets, I. Griga

HIV/AIDS ON THE PAGES OF THE UKRAINIAN NEWSPAPERS AND MAGAZINES: THE SOCIAL ASPECT OF THE PROBLEM

Finding out the way HIV/AIDS is reflected in Ukrainian mass media, allows to assess both social opinion on this matter and the level media discourse tackles models of safe behavior, the issues that could have effectively decrease disease spreading rates. This paper presents the results of All-Ukrainian monitoring of the most popular printed media.